

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

א

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

יג ח ויעל אברם ממוצרים הוא
ואשתו וכר אשר לו ולוט עמו
הנגברה : ואברם כבר מאד
במקנה בכסף ובזהב :

יג (א) אלוף צאג אברם
פאן מצרים הינוף
געגען מיטטאג , ער אונד
ווינע פרויא אונד אללעז וואו
ער האטטע , אונד לוט מיט
איהם : (ב) אברם וואר זעהר
רייך און פירר , זילבער ,
אונד גאלד : ער

תרגום אונקלוס

רש"י

יג (א) וסליק אברם מטצרים הוא
ואשתו וכל די ליה ולוט עמו
להרוטא : (ב) ואברם תקיף לתרא
בקערא בכסף ובזהב : ואל

יג (ב) כנד מאד . טעין משלות :
ועל אברם הנגבה . לצוא לדרומה של ארץ
אשרל כיו שאמר למעלה הלקך וכסוע הנגבה
להר השוריה ומכל מקום כשהוא הולך
ממזרים לארץ כנען מדרום לפסן הוא מהלך
שארן מזרים בדרומה של ארץ ישראל כיו
שוכיח במסעות ובגבולי הארץ : וילך

באור

יג (א) ויעל , שרעו עליה מגורת כחי למ"ד ב"א , והעתיד מבנין הקל ראוי להיות
יעלה על משקל יפנה , ובהפעיל יעלה על משקל יפנה , והנה הגזרה הזאת
תבוא לפעול בעתיד
בראש העתיד וז"ל ההפכתו לעבר , שאז נעתקה הנגינה להיות מלעיל , ואין כח בסגול
עין הפעל להעשך ה"א , לכן תחסר לעולם , וזו תהייה איתיות איתן לפעמי' בחירק
כיו יפן , ותכין טור (וכרי' ט' ג') , ולפעמים בברי , כיו א תפן (כמדבר ט' ז' טו') ,
ובבנין הפעיל תהייה בסגול , כיו ויפן זכב (שפטים ט' ז' ד') ,
וכן מלת עליה ראוי להיות בקל ויעל , ובהפעיל ויעל , אך כיו להמגילת ההפכה
לחזיתיות הגרון , נשתנו החירק והסגול שגמלת ויעל , וכן כל הסגולין
שגמלת ויעל לפתחין , ואין הפרש במלה זאת בבקודותי' בין הקל וההפעיל , רק
לפי ענינו הוא מיוקן , כיו ויעל אברהם דבאין הוא קל ועומד , ויעל עלת (לעיל
ח' ב') , הוא הפעיל ויונא : הנגברה , לבא לדרומה של ארץ ישראל כיו שאמר למעלה
הלקך וכסוע הנגבה להר השוריה ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען מדרום
לפסן הוא מהלך שארן מזרים בדרומה של ארץ ישראל כיו שוכיח במסעות ובגבולי
הארץ : (רש"י) , ואין פי' מלת הנגבה כאן כיו הנגבה של מעלה (פסוק ט') , כי
סס הלך מנסון לדרום דהיינו מחרן שהיא בגבולות יורחית לא"י לבית א שהיא סמוך לדרומה ,
ופי' הנגבה , נגב למקושו הראשון שהלך משם , וכאן פירושו כאילו כתוב ויעל אברם
ממזרים וגו' לבא כנגב , ר"ל כנגב ח' , לפי שמזרים איננה כנגב עומד לא"י רק
מעברית דרומית לה , זשם פניו למורח וקנת לפסן באופן שיבא לדרום ח' , ולכן
הוסיף רש"י מלת לבא , והיא ג"כ כוונת יב"ע שתרגם פה למיעל לדרומה , ולמעלה לא
הוסיף מלת למיעל : (ב) ואברם כבר מאד , מלשן זאת הכבודה לפניהם (שופטים
י"ח כ"א) , שפירושו מקניהם ושאר ממונם , ומלת כנד היא תאר , ולפי שיש לו הרבה
מקנה ורכוש תנועתו כנדה כקרא כן , ופירושו שהוא הי' כנד מנד מקנהו ורכושו שהי'
רב וכנד מאד , וכן באה נגלת עליה (ישעי' ח' ל') , מנד עליה שהם טובלים ואמר על
האלה שהיא טובלת , וכן מנלתי וכן וקרעי בגדים (ירמי' מ"א ה') , ורניס כן , ואנקלוס
יב"ע שתרגם כנד , תקיף , וכן האתרגם האשכנזי אתרגם (רייך) , תרגשו לפי הכוונה :
למסעיו

וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִגִּבְבֵי וְעַד-בֵּית
 אֵל עַד-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם
 אֱהָרָה בַּת-חֶלְהָה בֵּין בֵּית-אֵל
 וּבֵין רְהֵעִי : ד אֶל-מְקוֹם
 הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם
 בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אֲבָרָם
 בְּשֵׁם יְהוָה : שְׁלִישִׁי ה וְגַם-לְלוּט
 וַיְהַלֵּךְ אֶת-אֲבָרָם הָיָה צֶאֱזָר

(ג) ער ריוטע וינע פֿאַרינע
 טאַגע ריווען , פֿאַן מיטטאָג
 נאָך בית אל צו , ביו אָן דען
 אָרט , וואָ פֿאַרהער זיינע
 היטטע וואָר , צווישען ביה
 אל אונד עי : (ד) ביו אָן דען
 אָרט דען אַלטאַרו , דען ער
 פֿאַרהין ערריכטעט , וואָ ער
 נעהמליך אין דעם נאָמען דען
 עוויגען געלעהרט האַטטע :
 (ה) אָבער אויך לוט , דער
 מיט אברם גינג , דאָטטע
 שאַפֿע

ובקר

מִסְעָיו מִגִּבְבֵי

תרגום אונקלוס

רשי

(ג) וואָל לטטלנזתי מדרוטא ועד
 בית אל עד ארתא דפרסיה תמן
 משקנייה בקדשיתא בין בית אל ובין
 עי : (ד) לאתה מרפקא די עבר תמן
 בקדשיתא וצלי תמן אברם בשמא
 דיי : (ה) ואף ללוט דאול עם אברם
 הנה עאן ותורין ומשקנין : ולא

(ג) וילך למסעיו כשחור מת צרים לארץ כנען
 היה הולך ולן במסעות ואכסני' שלן בהם
 בהליכתו למנרים למדך דרך ארץ שלא ישנה
 אדם מאכסני' שלו ד"א בחורתי פרע
 הקטותיו : מנגב ארץ מנרים בדרומה של
 ארץ כנען : (ד) אשר עשה שם בראשונה
 ואשר קרא שם אברם בשם ה' , וגם י"ל
 ויקרא שם עכשיו בשם ה' : (ה) הוולך
 את אברם מי נרס שהיה לו זאת הליכתו
 עם אברם : ולא

באור

(ג) למסעיו , שלא שונה לילך בדרכים אחרים , רק כלנסיעותיו שנסע יום יום בתחלה ,
 נסע גם עתה , וכן ת"א זי"ע למטלמתי , לשון נסיעה : מנגב , ארץ מזרחי בדרומה
 של ארץ כנען : (ד) ויראה לו כי מנגב ועד בית אל שב על למסעיו ולא על וילך ,
 ומצורו וילך למסעיו אשר מנגב ועד בית אל , לפי שאם הי' שב על וילך כי' לו למור מנגב
 אל בית אל אז לביטא : (ד) אשר עשה שם בראשונה , ואשר קרא שם אברם בשם
 ה' , וגם יש למור ויקרא שם עכשיו בשם ה' (ד) , אך לשון ויקרא שם יורה על
 ע"ה ה' , וכן מתורגם כל' א : (ה) ואהלים , בחולם האלף וכן שלחיש לאהליו (שופט'
 ט"ח' ושאול ת' ב) , וישאכר באהליך (דברים ל"ג י"ח) , ועל דרך משקל אהל היה
 האלף בקיץ טעף כמו מן קדש , קדשים , ומן חרש , חרשים , וכן נא כי באהלים
 תשבו (ירמיה ל"ה ז) , ומשכ
 (שם י') , השכנו בחללים (שופטים ח' י"א) , וכתב הרד"ק במכילת (ד' קטן דף ר"ז ע"ג)
 כי אותם שם בהם הא' בחולם הוא להאריך על הה"א , או א' שחלים בחולם הא' יהיו
 ממשקל אחה , ויהיה הנספד גוהם אהל , נפלים גרל , כקב , גזל , תלע , שהמקובץ
 אהם גרלות , ככמים , טרות , תלעים , חבל ומשקל זה בכתוב , וכ"ה דעת הרמב"ע :
 ונשפך

ולא

שאפע רינדער אונד היט טען: (ו) נון קאנטע עו דאן לאנד ניכט ערטראגען, דאס זיא בייא ואטמען וואהנטען, דען איהר גוט (געהמליך איהרע העערדען) וואר זעהר גראם, דאהער קאנטן זיא ניכט בייאואטמען וואהנען: (ז) דא ענטשטונד זיין שטרייט צווישען דען פיהה הירטען דען אכרס, אונד דען פיהה הירטען דען לוט, דער כנעני, אונד דער פרוי ואטען שאן דאמאלו אים

ובקר ואהלים: וילאנשא אתם הארץ לשבת יחדו כיהודי רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו: ויהיריב בין לעי מקנה אכרם ובין לעי מקנה רוב והכנעני והפרוי אז ישב בארץ

ויאמר

לאנדע

דער כנעני, אונד דער פרוי ואטען שאן דאמאלו אים

רשי

תרגום אונקלוס

(ו) ולא נשא אחס, פירוש ולא סבל, ונא ארץ בלשן זכר וכמוהו נעתם ארץ (ישע' ט' י"ח), ולדעת רש"י הוא לשון קנז ובתלמוד הוא ולא נשא אחס מרעה הארץ, אבל כבר כתבתי בהקדמה ובכמה מקומות נבארו כי חספס הלשון הוא שלא לשנוי המין והחספס כאזר יקנה הסעל לטעל: והטובה שלא היתה הארץ יכולה להסמיך מרעה למקניהם: יחדו, הואו היא סיון הרבים על יחיד כמו עליו אליו, ואף על פי שאין בו י"ד כרוב, הרי מנאטו עלו בשמים ירעם (שמש' א' ג' י'), (שסתיב עלו והקרו עליו) בלא י"ד, וכן יחדו במנאטו כו"ל שלשה וכו', ולפי שחקקן בו החיובות והרבות באמר קן, (רד"ק בשמים שרש יחד), וזולה זאת תאמר על אנים כמו כאן, ותאמר על רבים כמו ויעט כל העם יחדו (שמות י"ט ט'), ועל נקבות כמו ואנחנו יחדו אין זר אשתו נבית (מלכים א' ג' י"ח), אבל אנים נשים זרות: כי הו' רכושם רב, ר"ל מקניהם (כי רכושם כולל הכל), וכן מתורגם בל"א: (ו) ויהי ריב וע', על דרך הפשט היתה המריבה על המרעה כי לא נשא אחס הארץ וכאזר הו' מקנה אכרס רועה בלחו היו רועי לוט בלחם כגובלם ורועים עם והנה אכרס ולטו היו גרים ותושבים בארץ ופחד אכרסם קן ישמע הכנעני והפרוי וישב הארץ כוונד מקניהם וירגזים או יכו אחסם לפי חדש וקחו להם מקניהם ורכושם כי ישבת הארץ עתה להם לא לאכרסם חוה טעם והכנעני והפרוי כי הזכיר שהיו עמים רבים וישבים בארץ היתה ולהם ולמקניהם אין חספס ולא נשא אחס הארץ וזאת אכרסם ולטו ועמלת או יראה לי כי העמים היו בארץ כיעים ההם ושבו אהל ומקנה כחמשים מקניהם

(ו) ולא סוקרת ותחון ארעא לטיסב סקרא ארי תהי קניניהו סמי ולא יכילו לטיסב סקרא: (ז) והות כצותא בין רשו בעיריה דאכרס ובין רען בעיריה דלוט וקנינא ופרוואה קנו יתיב בארעא: ויאמר

באור

(ו) ולא נשא אחס, פירוש ולא סבל, ונא ארץ בלשן זכר וכמוהו נעתם ארץ (ישע' ט' י"ח), ולדעת רש"י הוא לשון קנז ובתלמוד הוא ולא נשא אחס מרעה הארץ, אבל כבר כתבתי בהקדמה ובכמה מקומות נבארו כי חספס הלשון הוא שלא לשנוי המין והחספס כאזר יקנה הסעל לטעל: והטובה שלא היתה הארץ יכולה להסמיך מרעה למקניהם: יחדו, הואו היא סיון הרבים על יחיד כמו עליו אליו, ואף על פי שאין בו י"ד כרוב, הרי מנאטו עלו בשמים ירעם (שמש' א' ג' י'), (שסתיב עלו והקרו עליו) בלא י"ד, וכן יחדו במנאטו כו"ל שלשה וכו', ולפי שחקקן בו החיובות והרבות באמר קן, (רד"ק בשמים שרש יחד), וזולה זאת תאמר על אנים כמו כאן, ותאמר על רבים כמו ויעט כל העם יחדו (שמות י"ט ט'), ועל נקבות כמו ואנחנו יחדו אין זר אשתו נבית (מלכים א' ג' י"ח), אבל אנים נשים זרות: כי הו' רכושם רב, ר"ל מקניהם (כי רכושם כולל הכל), וכן מתורגם בל"א: (ו) ויהי ריב וע', על דרך הפשט היתה המריבה על המרעה כי לא נשא אחס הארץ וכאזר הו' מקנה אכרס רועה בלחו היו רועי לוט בלחם כגובלם ורועים עם והנה אכרס ולטו היו גרים ותושבים בארץ ופחד אכרסם קן ישמע הכנעני והפרוי וישב הארץ כוונד מקניהם וירגזים או יכו אחסם לפי חדש וקחו להם מקניהם ורכושם כי ישבת הארץ עתה להם לא לאכרסם חוה טעם והכנעני והפרוי כי הזכיר שהיו עמים רבים וישבים בארץ היתה ולהם ולמקניהם אין חספס ולא נשא אחס הארץ וזאת אכרסם ולטו ועמלת או יראה לי כי העמים היו בארץ כיעים ההם ושבו אהל ומקנה כחמשים מקניהם

וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא
תְּהִי כַּמְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רַעִי
וּבֵין רַעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים
אֲנַחְנוּ: הֲלֹא כָּל-הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ
הַפָּרָד נָא מֵעַלִי אִם-הִשְׁמַאֲר
וְאִימְנָה וְאִם-הִימִין וְאִשְׁמְאִלָּה:
וַיִּשָּׂא לֹט אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-

לאנדע: (ח) דא שפראך
אברם צו לוט, ליבער! לאם
קיינע שטרייטיגקייטען זיין
צווישען מיר אונד דיר, אונד
צווישען מיינען אונד דיינען
הירטען, וויר זינד יא נאָהע
פֿערוואַנדעטע: (ט) דוא
האָזט דאָך דאָו גאַנצע לאַנד
פֿאַר דיר, טרענגע ריך אַלואַ
פֿאַן מיר! ווילוט דוא צור
לינקען, זאָ ווערדע איד צור
רעכטען, ווילוט דוא אָבער
צור רעכטען, זאָ ווערדע איד

כל

צור לינקען: (י) אלו גון לוט זיך אום זאהע, אונד דען

תרגום אונקלוס

רש"י

(ח) ואמר אברם ללוט לא כענתיה
מצותא בינא ובינך בין בעותי ובין
בעותך ארי גברין אחין אנתא: (ט)
הלא כל ארעא הקדש אתפרש בען
טלותי אם את לצפונא אגא לדרוקא
ואם את לדרוקא אגא לצפונא: (י) ויקח לוט

או יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדות:
(ח) אנשים אחים קרובים: ומדרש אנדרה
דומין בקלסתר פנים: (ט) אם השמאל
ואימיכה: בכל אשר תשג לא אתרחק ממך
ואעמוד לך לעזר ולעזר וסוף דבר הונדך לו
שנאמר וישמע אברם כי נשנה אחיו וגו':
ואימיכה
כל

באור

מקנתם אל עיר אחת ורועים שם שנה או שנתים ונוסעים עמם א נבול אשר אשר לא
רעו אותו, וכן יעשו תמיד כמנהג בני קדר והכנעני והפדוי היו או בארץ הנגב וכשנה
האחרת יבאו שם היבוסים והאמורי: (הדמין): והכנעני והפדוי או ישב בארץ,
כוננת המתרגם האשכנזי פה לשלל זמן הקודם שלא ישבו בארץ קודם שכבשו עורעו
של שם כמ"ש רש"י לעיל (י"ב ו') על והכנעני או בארץ: (ח) אחים, קרובים, ועיין
מ"ש נס' חיי שרה בפסוק וישלחו את רבקה אחתם (לקמן כ"ד כ"ט): (ט) אם
השמאל, אם תרצה ללכת לבד שמאל: ואימנה, אימין את עמי, ר"ל אך חני לבד
ימין, ושרא ימין, והוא מבנין הפעיל, ונח האית' בנירי שלא כמנהג רוב השרשים
מנחי פ"א וי"ד שהאית' בהם בחולם, וכמנהגו שרש יטב, ההפעיל מוטו ואימיכה עמך
וכן ילל וינק: ואשכנז אלה האם שרש זה הוא שטאל, והנה י"א שרשו שאל, וכמו
שנאמר מן שרש שאל, תבור, כך ה' רלוי לומר מן שאל שטור, אלא
שהעורה הואו באל' נחה, כמנהג אותיות אכוי להתחלף זו נו
והפעל מזה השרש כמנח מיינים וישטאלים, נטוח האל'ף, וכמנח בחסרון הא"ף,
להמין ולהשטיר (ש"ג י"ד), השישי השטירי (יחזקאל כח), וכמנח נטוע ח'
ואשטאל'ה, וכי תשטאל'ה, והוא זרות גדול מחד להוסיף
אות נעה נוספת בין שתי אותיות השרשיות, ועב"ז כמנח חבר
לזרות זאת, לדרוש הדבר (עורא י"ט'), שרשו דרש והיו"ד נוספת כאלמנע השרש
והיא נעה: (י) וישא לוט את עינו וגו', עיקר כוננת הכתוב להודיע
אפרד

כל כבוד הירדן כי כלה משקה
לפני שחרת יהוה את סדום
ואת עמורה בגן יהוה בארץ

דעו גאנצען קרייז דעו
ירדנו בעויכטיגטע, וועלכער
דורכאויז געוואסערט וואר:
(בעפאר נאך דער עוויגע
סדום אונד עמורה צו גרונדע
ריכטעטע, וואר עו וויא איין

גארטען דעו עוויגען, וויא דאן לאנד מצרים

תרגום אונקלוס

רש"י

כל עישר וירקנא ארי כלה בית שקא
קדם דחבר יי את קדום גות עמרה
כגנא ריי בארעא רטצרים

ואימיכה - אימין את עמי כמו ואשמאלה
אשמאל את עמי, ואת הי' לי לבקד ואימיכה
ק' עמי במקום אחר אס' י' להימין (שמאל
ב' י"ה) ואין נקוד להימין:
(י) כי כלה משקה - ארץ כחלי מים:
לפני שחרת ה' את סדום ואת עמור' - היה אותו מישור: כגן ה' - לאילנות: כארץ

עמרים

באור

שנפרד לטע מאכרהס, וישנ בערי הכבר, אבל עיה שגא עיניו וראה כי כבר הירדן
היא כלה משקה, איכטו רק עפל למה שאחריו, להודיע סבת בחירתו לישב שמה
לכן תהיינה הווי"ן האו מתברות המאמרים להיות המאמר הח' סבה אל הב', ושעורו
כאן, וכשגא לטע את עיניו וראה את כל כבר הירדן שכלה משקה, או בחר לו לטע את
כל כבר הירדן וגו', ומאמר לפני שחרת ה' וגו' עד סוף הפסוק הוא הודעה אחרת קן
ביתם הספר להודיע תכונת הארץ בעת ההיא, ובגלות העמים יסגורו מאמר סה
צמי חלוי לבנה, אולם בלשון המקרא אין נודך, כי בעל השעמים יבארהו בחתי
שעם מסיק יותר בסוף המאמר המוסגר מן המסיק שבסוף המאמר שלפניו, ואם
יהי' סוף המאמר שלפניו באמת, יתן בסוף המאמר המוסגר סוף פסוק, כמו ועשו לו
מקדש (ובכנתי בתוכם): ככל אשר אני מראה ליתך וגו' (שערת כ"ה ט' וט'), ותנן
ה' עוד שאין כגן ה' שג אל כי כלה משקה, למען כי כלה משקה כגן ה' וכאן
מזכיר וגו', דא"כ ראוי להיות האמת בעלת עמורה, רק מקרא קצר הוא ונרדך להוסיף
מלת הי', לפני שחרת ה' את סדום ואת עמורה היה (המישור ההוא) כגן ה', וכן פי' רש"י
ו"ל, ועל פי דברי אה תנן טונת המתרנס האשכנזי, ואשוב לנאור המלות: כבר, ת"א
וב"ע מיער, ולדעת הרד"ק במבול (ד' קטן דף ר"ב ע"א), ובשרשים שרש כבר ויהיה
כבר שם משמות הכבדים ע"מ אסר, אכר, והרטי והמשיכות והכניו איה טהם, ועשט
מישור, וכר נרחט שרשו כר
שהקוקן נחא לכבו כרים האין (תהלים ס"ה י"ה), שהכ"ף קיומה, ואולי הוא לתשבות
הדגש הראוי להיות כרים למסרון הרי"ש ע"פ, ועשט קרוב לעשין כבר, רק שהוא
שם כרטי למוקום מרעה הכהמות לבד ולא למישור אחר שאין שם מרעה: כי כלה משקה,
אמר כלה אחר שאמר כל להגדיל הדבר, וכן כל מלבי גוים, כלם יעטו (ישעי' י"ד ט'
א'), משקה, בא שם המקרה תחת שם התאר ועשט בעלת משקה, הנה למען ארץ
כחלי מים: לפני שחרת, קודם שהשפית והוא מקור ענני הכבד: כגן ה' בארץ מצרי',
יחזיר כי ארץ הכבר כלה משקים אותה צרבל מן הירדן כדרך הנעשה כגן ה' שנאמר סה
ונהר יא מעדן להשקות את הגן (לעי' ב"י') וכדרך שהוא בארץ מצרים שנאמר בה והשקות
ברגל כגן הירדן (דברים י"א י'), והוכיז אני המקומות אונד כגן ה' שהמקום הטוב
בתחתיים כן הוא כולו משקה והוכיז כארץ מצרים מקום ידוע לרתיה, ורבותו אחרו
כגן ה' לאילנות כארץ מצרים לורעים יחטו לפרט שט בכבר נהרות גדולות יסקו אילני
הגנות כגן ה' וכו' יאורים כארץ מצרים שקו כגן הירדן, ובשר לו לטע בזה כי הארץ שישקו
אותה

מַצְרִים בְּאֶה צֶעַר: יֵא וַיִּבְחַר-
 לוֹ לֹט אֶת כָּל-כֶּבֶד הַיְרֵדָן
 וַיִּסַּע לֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדוּ אִישׁ
 מֵעַל אֲחִיו: יֵב אֲבָרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ
 כְּנַעַן וְלֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּנַעַן
 וַיֵּא

מצרים, אונד וף וואר עו ביז
 נאך צוער היין: (יא) דא
 ערוועהלטע ויד לוט דען
 גאנצען קרייו דעו ירדנו אונד
 צאג געגען מארגען, אלאף
 וואורדען ויא היינער פאן
 דעם אנדערן געטרענגט:
 (יב) אברם וואהנטע אים
 לאנדע כנען אונד לוט
 וואהנטע אין דען שטאדטען
 דעו קרייוען, אונד

תרגום אונקלוס

רש י

דַּמְצָרִים קָטָי לְצֹעֵר: (יא) וּבְחַר
 לִיה לֹט יֵת כָּל מִישַׁר יִרְדְּנָא וְנָטַל
 לֹט בְּקֶדְמִיתָא וְאֶתְפָּרְשׁוּ כְּבֵד טְלוֹת
 אֲחִיו: (יב) אֲבָרָם יָתִיב בְּאֶרֶץ
 כְּנַעַן וְלֹט יָתִיב בְּעָרֵי מִישַׁרָא
 וַיֵּא

מצרים לורעים: באכה צער יעד צער י
 וודרש אנדה דורשו לנכאי על שהיו שטופי
 ומה נחר לו לוט באכות' במסכת הוריות:
 (יא) ככר מישור כתרגומו: מקדם נסע
 מאכל אברם והלך לו למערבו של אברם נמצא
 נוסע ממזרח למערב וודרש אנדה הסייע
 עמו מקדשו של עולם אמר אי אפסי לא
 באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל נטה
 אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום: ואנשי
 סדום רעים ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכך עמהם
 (על"ע): רעים: נוסס: וחטאים: כוונתם: לה' מאד יודעים רכנס ומתכווני
 למרוד צו:
 אקרי

באור

אֵתָה כֵּן רְחוּקָה מִן הַנְּבוֹרוֹת וְשׁוֹבָה לְמִרְעָה (הרמב"ן), וכן נודע עוד היום שאין הנשמי'
 יורדים במצרים רק נהר נילוס עולה ועסקה את כל השדות: באכה צער, עד צער הי'
 המיקום עסקה, ועיין מ"ש נח על באכה גררה (לעיל י"ט): (יא) ויסע לוט מקדם,
 רש"י פי' נסע מאכל אברם ממזרחו והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב
 עכ"ל, ויותר מפורש בדברי הרמב"ע שכתב כי סדום ומערב בית אל, ומאד יפלא כי הוא
 נגד המזבחות הנודע כי בית אל בתוך ארץ כנען בחלק בנימן וסדום הוא למזרח ארץ כנען
 כי הירדן ההולך למזרח ארץ כנען טפל גיס העלמ' ככתוב נפ' מסעי בגבולי הארץ ויס
 העלמ' הוא למערב ערי סדום ועמורה, וכן תמה ע"ו הרמ"ם והגיה נג"ע, והי' נחמה לי
 להגי' ברש"י במקום של אברם, של סדום, והי' א"כ כוונתו שהלך ממערב למזרח, רק
 שרצה לפרש מ"ס מקדם במקום מן כשעשה העגמי ברוב המקומות, לכן מפרש שהלך
 ממזרח אל מקום אברם ש מערב של סדום, ואף שלעלה (י"ב ח') בפסוק ויעתק משם
 ההרה מקדם לבית אל, מפרש במזרח של בית אל, וענינו כמו בקדם בית אל, היינו
 לפי שם ארץ מקדם מושב על פעל ויעתק אלמניו, רק על ההרה, ושערו ההרה אשר
 מקדם לבית אל, מאח"כ כאן מושב על פעל ויסע, רצה לפרש הת"ם לשמש מן, אבל לא
 מנחמי כן נשים נוסח, גם נשני טפסאות של רש"י כ"י שנינו הנוסח, של אברם, ונ"ע,
 ואנקלטס תרגם בקדמיתא, ונ"ע תרגם מוודינחא, וכן מתורגם בל"א, ובאור מקדם
 כמו בקדם ר"ל מנד קדם של א"י, ואחד משמשי הת"ם הוא שתשמי במקום בית', כמ"ס
 הרד"ק במכילת (ד' קטן דף כ"ג ע"א) ובארשיס שרש מן ע"א: (יב) אברם יושב בארץ
 כנען, בארץ ארץ כנען כולה כי ערי הככר מכלל ארץ כנען (עיין מהשכתבתי נפ' וירא
 לקטן

וַיֹּאחֶל עַד-סָדָם: יג וְאֲנָשֵׁי סָדָם
 רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:
 יד וַיהוָה אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי
 הַפָּרֶד־לוֹט מִעֲמוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
 וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה
 שָׂם צַפְנָה וּנְגַבָּה וּקְדָמָה וַיִּמָּוֶה:

אונד שלוג ויינע דייטטען
 אויף כוז נאך סרום: (יג) דיא
 מאנגער פאן סרום אכער
 ווארען דעם עוויגען וערו
 באוע מענשען, אונד גראסע
 זינדער: (יד) דער עוויגע
 שפראך צו אברם, נאכרעם
 זיך לוט פאן איהם געטרענגט
 האטטע: העכע ריינע אויגען
 אויף אונד זיהע זיך אום,
 פאן דעם ארטע וואו רוא

ביום, געגען מיטטערנאכט, געגען מיטטאג, געגען מארגען אונד געגען אכענד:
 דעו

תרגום אונקלוס

רש"י

(יד) אחרי הפרד לוט כל זמן שהרע
 עשו היה הדבור פורש מוטו: אשר
 בישין בקטנותהון וחיביו בגנותהון
 קדם יי לתרא: (יג) ויי אטר לאברם בתר דאתפרש לוט סינייה וקוף בען
 צינד ותיי טו אתרא דאת תמן לצייפניא ולדרוקא ולטדיקא ולטערקא:

באור

(לקמן י"ח י"ז) בפסוק זה (אמר), ועצם נערי הככר פעם צו ופעם צו מפני כבוד המקנה
 זה פעם וינחר לו לוט את כל ככר הירדן כי התנה עם אנרסם שלא יבא בכל
 הככר (הרמב"ן): ויאהל עד סדם, נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:
 (יג) ואנשי סדם וגו', בא מלת ומטאים באמת שלא כמשפט, לפי שאנשי סדם טשא
 המאמר, וכל אשר הכתוב רעים ומטאים לה' מאד נשוא המאמר, וכפי דרך נגינות
 העצמים בכל מקום ראוי שיובדל הנשוא מנשואו נטעם היותו מפסיק, והי' א"כ מן
 הראוי להעמיס מלת רעים בדרגא ומלת מטאים בתביר, אלא שנתחזקה ההעמדה
 במלת ומטאים לעורר הכוונה על עולם המרי, (והיו מה שאמרנו מ"ל בסנהדרין (דף ק"ט
 ע"א) שמתכוונים ומטאים, דהיינו שידעו רבנים ומתכווני' למרוד, כמו שפי' רש"י
 כאן), ותיבות לה' מאד מוסכות על רעים ומטאים כפי אשר שהיו רעים לה' והיו מטאים
 לה', היו רעים מאד והיו מטאים מאד, לפיכך הובדלה גם תיבת לה' מתיבת מאד נטעם
 מפסיק אהוא העפשא, אבל אינו מפסיק כל כך כמו האמת: ובראה לי שהפסוק הזה הוא
 הקדמה א הספור בענין הפיכת סדום ועמורה והגלת לוט, שפי' וירא, כענין וחס
 הוא אבי כנען (לעיל ט' י"ט), ועוד רבים כן: רעים, נגוסה ומטאים, במעונם
 (רש"י), והיא דעת רב יהודה בסנהדרין (דף ק"ט ע"א), ואנקלוס וי"ע תרגמו להקד
 והיא דעת הנרייתא שם, והנה באמת נמשחו שניהם מפורשים בכתוב (עם שיתוקאל
 לא פי' רק רעתם במעונם שאמר (כפי' ט"ז פסוק מ"ט) הנה זה היה עין סדום אחותך
 גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עמי ואניין לא החזיקה) כפי' וירא,
 בענין מעונם, מה שהרע בעיניהם קבלת האורחים שהכניס לוט לביתו, ובענין נוסם,
 מה שאמרו הוביאים אינו ובדעה אתם (להלן י"ט ה'): (יד) צפנה, היא הפאה האשית:
 ונגבה, היא הפאה הימנית, ונקראת בכתוב גם דרום וישן ותימן: וכתב הרד"ק
 בארשים שרא נגב, כי נקרא הנד הזה נגב לפי שיש צפנת דרום חרב הרבה ואין בה
 יסוד

כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה
 רָאִיתָ לְךָ אֶתְנַנְנָה וְלִזְרַעְךָ עַד-
 עוֹלָם: ^{טו} וְשָׁמַרְתִּי אֶת-זְרַעְךָ
 בְּעֵפֶר הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִסְיֹכַל
 יִישׁ לְמִנּוּרָה אֶת-עֵפֶר הָאָרֶץ
 גַּם זְרַעְךָ יִמְנָה: ^י קוֹם הַתְּהַלֵּךְ
 בְּאָרֶץ לְאַרְכָּה וּלְרַחְבָּהּ כִּי לְךָ
 אֶתְנַנְנָה: ^{יח} וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיֵּבֵא
 וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִמְרָה אֲשֶׁר

(טו) דען דאָז גאַנצע לאַנד ,
 וועלכען דוא זיהעסט , ווערדע
 איך דיר זונד דיינעם
 זאמען , אויף עויג אויף-
 געבען : (טז) דיינען זאמען
 אבער וויל איך דעם שטויבע
 דער ערדע גלייך מאַכען : זא
 דאָס ווען יעמאנד ווירד דען
 שטויב דער ערדע צעהלען
 קאנען , אויך דין זאמע
 זאלל געצעהלעט ווערדען :
 (יז) מאַכע ריך אויף , רורד-
 ציהע דאָז לאַנד נאָך דער
 לאַנגע זונד ברייטע , דען
 דיר וויל איך עז איינגעבען :
 (יח) אברם שלוג ויינע היטטע

בחרון

אויף , קאם , אונד בעועטעטע זיך אין דעם האַינע סמרא , וועלכער ביא

תרגום אונקלוס

רשי

(טו) ארי ית כל ארעא די את תוי
 לך אתנינה ולכנה עד עלקא : (טז)
 ואשוי ית כנה סניאין בעפרא דארעא
 קטא דלית אפשר לנכר לטטי ית עפרא דארעא אף כנה לא יתמנון :
 (יז) קים הליך בארעא לארכה ולפתינה ארי לך אתנינה : (יח) ופרם אברם
 ואתא ויטיב כטשרי סמרא רי

(טו) אר אס יוכל איש : כסס שא"ל לעפר
 לישות כך זרעך לא ימכה : (יח) מורח
 שס אדם : אמרפל

באור

יטו כמו בשאר הפסוקים לפני החמישית , ותרגום סרכו פני האדמה (לעיל ח' יג) ,
 גיבו לפי ארעא : וקדמה , היא הנד שלפניו , ונקרא ג"כ מורח ע"ג שהשם תרצ
 עס : ויטה , הוא הנד שלאחריו , ונקרא ג"כ מערכ מלאן ערב , ולפי שהים הגדול
 לפאת מערב ארץ ישראל קראו לפאת מערב ים : (טז) לך אתננה , הראש"ע פי' בדבור ,
 כי לא הנחילה נפועל לחברה רק לורעו יוכח זכרים , וכן כתב הרשב"ן ועס כי
 לך ולזרעך שתחזיק כחנה מעבדו להנחילה לזרעך כמו שאערו רבותינו ירושה היא
 להם מאבותיהם עכ"ל : כי ענין הנתינה יכול על מסירת הזכות בדבר , שזכה בו
 סוקבל עתה אף שלא יחזיק בדבר ההוא כי אם לאחר זמן , ועל מסירת הדבר הנתון
 בענין ליד הסוקבל או לראשו , לכן תוכן הנתינה הטוברת נכתוב הוה על שני העניני
 יחד , כי הנתינה לאברם היא מסירת הזכות , ועדיין לא נתן לו הכח לכבשה כמו
 שאמר לו כי לא שלם עין האערו עד הנה (לקמן ט"ו ט"ז) , חולס נתינת הארץ לורעו
 תוכן על הענין הכ' שהיו נתינה לראותם מעט איכבאוו : (טז) גם זרעך ימנה , אס
 ימיה זה יהיה זה ואס לא לא כלומר כסס זה אי אפשר גם זה כמו קן וכן היהסך
 ענין עורו וט' גם אסס תוכלו להיעיב (ירמ' יג כ"ג) : (יז) קום , ענין זרע :

כ"א חכרון איז , אונד
ערבויאטע ראועל בוס דעם
עוויגען צו עהרען אייגען
אלטער :

יד (א) אין טאגען אמרפל
דעו קעניגו פאן שנער ,
אריווד קעניגו פאן אלסר ,
כדרלעוטר קעניגו צו עילם ,
אונד הדעל , קעניגו דער
גוים : (ב) פיררטען ריווע
קריג מיט ברע דעם קעניגע
פאן סרום , מיט ברשע דעם
קעניגע פאן עמורה , שנאב
דעם קעניגע פאן ארסה ,
שמאבר קעניגע פאן צבוים ,
אונד מיט דעם קעניגע פאן
בלע , נון מערר צער
גענענגט : אללע

בהכרון ויבן שם מזבח
ליהוה : פ רביעי

יד א ויהי בימי אמרפל מלך
שנער אריווד מלך אלסר
כדרלעמור מלך עילם והדעל
מלך גוים : ב עשו מלחמה את
ברע מלך סרום ואת ברשע
מלך עמורה שנאב מלך
ארסה ושמאבר מלך צבוים
ומלך בלע היא צער : ג כל
אלה צבוים אלה

רשי

תרגום אונקלוס

יד (א) אמרפל . הוא נמרוד שאמר
לאכזרהס טול לחוד כנאן האש :
מלך גוים . מקום יש ששמו גוים על שם
שנתקבצו שמה מלמה אומ' ומקומות והמליכו
איש עליהם ושמו הדעל , בראשית רבה :
(ב) שנאב . שוכה אביו שנאשים : שמאבר .
שם אבד לשוף ולקסוף ולמרוד בהקב"ה :
בלע . שם העיר : עמק
מלך ברע דעמורה שנאב מלך ארסה ושמאבר מלך צבוים ומלך בלע
היא צער : (ג) כל

בהכרון וקנא תמן מדבחה קדם יי
יד (א) והוה קיומי אטרפל מלך
דבבל אריווד מלך אלסר
כדרלעוטר מלך דעילם והדעל
מלך דעמטין : (ב) עברו קרבא
עם ברע מלך סרום ועם ברשע
מלך עמורה ושמאבר מלך צבוים ומלך בלע
אלין

באור

יד (א) אמרפל מלך שנער , אמר
הישר , ואמר שם כי אחר בנין המגדל שנטונו כל העם מעליו ויתפרדו לארצות רבות
ונתחלקו לשונות רבות , ומרדו בו והעליכה כל אומה ואומה עלי' מלך אחר , תחת כי קודם
בנין המגדל ישנו כולם יחד בבקעת שנער , ומרוד מלך על כולם , ולפי שבנין המגדל נפלו
כל גבוריו , קראוהו כל עבדיו ושריו אמרפל , וכנ"ר אחרו ע"ש שאמר להפיל את אבדס
לבנאן האש : מלך גוים , שם מדינה הכבדיו שנפסוק , וכ"ה גם' הישר , וכ"כ דס'
גם הכ"ר מקום יש ששמו גוים על שם שנתקבצו שמה מלמה אומות ומקומות והעליכו
איש עליהם ושמו הדעל עב"ל , ונמנא ביהושע (י"ג כ"ג) מלך גוים לנגל אחר
וכן מתורגם בל"א , אבל אנקלוס ריב"ע תרגמו עממין : (ב) ומלך בלע , שם העיר .
(דס') , ואיננו מפורש בכתוב שם המלך , אבל מפורש גם' הישר ששם המלך הי' בלע
ובשנאבה קראו שם העיר על שמו , ולכן תהי' כונת הפסוק ומלך בלע לרמוז גם שמו ,
ואו